

Tyranni i Frihedens Navn

Taler

Ludvig Daae

Dato

29 september 1883

Sted

Ramnæs

Omstendigheter

Folkemøde

1 Mine ærede Tilhørere! Vi befinde os her i en meget liden Kreds. Det er altsaa en
Erfaring her som paa mange andre Steder i vort Land, at den grundlovstro og
konservative Del af Folket er i Minoritet, ja mangel Gang maa saammenlignes
næsten med Besætningen i en beleiret By; men vi vil dog, enige og tro, staa idet
5 vi vil haabe paa Fremtiden. Idet vi nu staa her i Ramnæs, falder det mig i Tanke,
at der for lidt over 700 Aar siden stod et Slag her, hvor et Parti blev saa grundigt
slaget, som det blive kunde; men allerede inden Aaret var omme, var Partiet
igjen paa Benene, og inden ikke længe var det det herskende Parti i Norge. Det
gjælder, at vi ikke tager Hensyn til, hvor Massen er, men fremfor alt holder fast
10 ved dette: Hvor er Sandheden? Det er visselig allerede temmelig sent, at vi har
reist os, vi har holdt os tilbage altfor længe, til den ellefte, Gud give det ikke maa
være til den tolvte Time; men naar dog tilsidst enhver vil virke i sin Kreds for
Sandhedens Sag med de Vaaben, han har at raade med, vil det dog med Guds
Bistand lykkes os at udrette, hvad der kræves for vort Fædrelands Vel.

15

Vort Fædrelands Tilstand forekommer mig fortiden simplest at kunne betegnes
saa, at det norske Folk er blevet et sygt Folk, et nervøst, opagiteret, usundt Folk.
Dette er imidlertid langt fra noget enestaaende for vort Folks Vedkommende; thi
læser man lidt og følger med, hvordan Tilstanden er i Verden, vil man se, at der
20 ogsaa andetsteds raader Uenighed, Ufred og Tvist, netop den Tvist, som
indtræder, naar alle Mennesker lige til Børn og Tjenestepiger politiserer, saa
bliver det ikke rigtig godt i et Samfund. Naar Politiken trænger sig ind mellem
Forældre og Børn, mellem Søskende, ja endogsaa mellem Ægtefolk, naar et Par
Mennesker ikke kan tale sammen, uden at komme op i Politik, da er det ingen
25 lykkelig Stilling; men saadan er nu engang Stillingen, og man har derfor intet
andet gjøre, end holde sig til det gamle Ordsprog: «ondt skal ondt fordrive», for
at kunne blive kvit det Vrangebillede af Politik, som omgiver os paa alle Kanter.

Vi lever i en Tid, i hvilken Oplysningen kan siges at være bleven mere udbredt,
30 end i nogen tidligere Tidsalder, gennem Skoleundervisning, gennem Bøger og
Blade og Foredrag, men denne Oplysning er endnu ingenlunde fordøiet. Man
har endnu langt fra ikke raadet med alt det brogede Stof af mangeartede
Kundskaber, som er kastet ud blandt Folket, og just en saadan Tid er en
Guldalder for Agitationen, bedre Betingelser kan de, hvis Lyst og Glæde det er
35 at udbrede Ulydighed, Misnøie, Misforstaaelse og Tvist, aldrig faa. Man maa vel
huske paa, at om end Oplysningen, d. v. s. den boglige Kundskab, Læsningen, er
større nu end før, saa er Menneskets Natur fremdeles den samme, og det er kun
Overtro, naar man mener, at Kulturen skulde komme til at omskabe
Menneskenes Gemytter; thi det kan kun ske gennem Kristendommen. Dette
40 har ogsaa vist sig f. Ex. ved de rædsomme Udskeielser i Kommunens Tid i Paris;
det var i det meget civiliserede Frankrige, men det var dog et Barbari, der ikke er
overgaaet af noget fra de ældste Tider, Historien kjender, Menneskenes Natur er
nu som før syndig, og den vil altid blive det; og dernæst er Menneskenes
Forstandsevne ikke større nu end før, det er Sagen, og Følgen deraf er, at Folk
45 kan narres og bedrages ligesaagodt nu, som i tidligere Tider, ja egentlig talt
maaske lettere, just fordi man faaet en Smule flere Interesser og adskilligt større
Tanker om sig selv end før.

Hvormed er det egentlig, at Agitationen fanger det ubefæstede svage Menneske,
50 der ikke ved rigtig Forskjel paa høire og venstre, ligesom den store Skare i
Ninive? Jo, det er nærmest ved det, man kalder Stikord. Det er det, hvormed
man i vor Tid fanger Folket; man kommer frem med prægtige Ord og siger:
skulde ikke det og det være godt? Jo, det vilde være saare godt, hvis der blot bag
Ordene fandtes det, som den pralende Titel lovede. Det Ord, som egentlig til
55 alle Tider er det mest anvendte i al Agitation, det er naturligvis det Ord: Frihed!
Frihed! Hvem vil ikke gjerne være fri? Men saa vil jeg gjøre det alvorlige
Spørgsmaal til mine Tilhørere: Er det norske Folk virkelig blevet friere, siden
den Agitation begyndte, som for Øieblikket gjør vort Samfund saa splidagtigt
og saa ulykkeligt? Nei, Friheden er ikke bleven større, tvertimod kan man sige, at
60 der er oprettet i vort Land et Tyranni i Frihedens Navn. Dette Møde, i hvilket
jeg har den Ære at tale, er et levende Exempel paa, hvor lidet der er af Frihed,
trods alt, hvad man deklamerer om den; thi jeg skulde tage meget fejl, om det
ikke er Tilfældet her i dag, som det har været Tilfælde ved adskillige Folkemøder
tidligere, at den Part, som føler sig stærkest i Tallet, søger at hindre det frie
65 Fremmøde, søger bogstavelig talt at afholde Folk fra at høre det andet Partis
Fremstilling af Sagerne og derved umuliggjøre den frie Selvbestemmelse, idet der

70 udstedes til dem en Ordre, som de ikke vover at unddrage sig, om at de skal holde sig borte. Det er ogsaa en klar Sag, at det er overordentlig behageligt for vore Modstandere i sine Aviser at fortælle -- hvad man kan være ganske tryk for ogsaa vil blive Tilfældet nu --, at der var tillyst et Møde, men der mødte ikke nogen. Man kan være vis paa, at saa vil ske, og de, som man vil forsøge at sætte i Gabestokken, det er da os, som taler her; jeg for min Del er imidlertid saa vant til lignende Ting, at det ikke gjør noget Indtryk paa mig, og jeg haaber, at mine 75 Medtalere vil tænke som jeg.

Naar Venstrepartiet føler sig i Majoritet et Sted, saa benytter det altsaa denne sin Stilling netop til at hindre sine egne Partifæller fra at høre, læse, handle, tale og tænke frit. Mange Valg kommer istand paa den Maade, at Venstre rent ud 80 trommer Folk sammen og truer dem til at stemme efter en given Seddel, idet man lader dem forstaa, at hvis de er opsætsige, saa skal de nok faa det at føle, f. Ex. Ved at nægtes Laan i Banken eller paa anden Maade. Eller man skræmmer ogsaa Folk ved at indbilde dem de urimeligste og usandfærdigste Historier og Rygter om, at Høirepartiet har til Hensigt at forandre den Forfatning, som vi 85 længe have glædet os ved at have. Det absolute Veto, som nu er saaledes i alles Mund, at der snart findes ikke det Lægdslem, som ikke politiserer over det, om det har man indbildt Folk, at det skulde betyde Gjenindførelse af Enevoldsmagten, saaledes at man har Exempler paa, at Folk har fældet sine modige Taarer over, at Kongen kunde bruge det absolute Veto til at lade 90 halshugge, hvem han vilde. Paa den Maade gaar det til; det er Friheden!

Der er noget, som jeg gaar ud fra, at alle kjender, nemlig Partidisciplinen, d. v. s. at enhver, som tilhører Venstrepartiet paa Stortinget, maa som oftest finde sig i, at Lederne for Partiet bestemmer, at saa skal det være, og saa faar han være saa 95 snil at følge med. Vi ved allesammen, at der behandles ikke en eneste Sag af Vigtighed, uden at den saakaldte Venstreforening har været samlet, og hvad der vedtages, det faar de «menige Stridsmænd» at lystre. Vi ved allesammen, hvordan det gik Repræsentanten fra Flekkefjord, som gjorde en Undtagelse, idet han ikke vilde gaa med paa Rigsrets anlægget, og som derfor øieblikkelig først 100 blev sat i Gabestokken og derpaa afsat som Forligelseskommisær. Dette er et Exempel blandt mange paa Partidisciplinen. Jeg skal fortælle et andet Exempel fra en Del Aar tilbage. Der var en Repræsentant fra et af de søndenfjeldske Amter, som ikke vilde stemme paa den Mand til Statsrevisor, som Partiets Pluralitet vilde have; han blev imidlertid ihærdig bearbejdet og maatte tilsidst 105 give sig. Han viste da frem en Stemmeseddel, hvormed man var tilfreds, men

senere fortalte han rigtignok: «jamænd lagde jeg nu frem en anden Seddel jeg, som jeg havde i Vestelommen». Denne Partidisciplin gaar altsaa saa vidt, at lederne gjør op, hvad de menige Medlemmer af Partiet skal tænke, gjøre og lade.

110 Det er det almindelige, men engang imellem hænder det dog, at man reiser sig imod Lederne og truer dem med sig, idet de lader dem vide, at hvis de nu ikke vil føie sig, vil de blive afsatte enten som Præsidenter eller Komiteformænd, eller paa anden Maade saa det at føle.

115 Hvad der især opretholder Partidisciplinen, det er den slemme Ting, at der er altfor mange Storthingsrepræsentanter, for hvem Gjenvalget spiller en saa afgjørende Rolle. Vi vide jo, at der er saa overordentlig mange Mennesker i vort Land -- i Landdistrikterne især -- som uhyre gjerne vil paa Storthinget, og for dem er da det første Bud at stræbe efter at blive Storthingsmænd og det andet

120 Bud at blive gjenvalgt. De Folk er aldeles solgte; de skjønner, at dersom de bruger sin Frihed og stemmer overenstemmende med, hvad de kanske paa Hjertebunden kunde tro det retteste, saa har de øieblikkelig hele Venstrepressen paa sig, derefter Lederne og det radikale Parti i Amtet, og endelig fremfor alt sine Misundere, sine Rivaler, som gjerne vil fortrænge dem, -- alle disse faar de

125 paa Halsen, og da maa det indrømmes, at det bliver ikke lysteligt for de Folk. De faar det ikke behageligt, de bliver behandlede baade mundtligt og skriftligt, at det er ikke alle, som har Mod til at staa i den Skjærsild.

Her kommer vi til en uhyre vigtig Ting. Hvad er det, som netop nu for Tiden er

130 den første Betingelse for at være en god Storthingsmand? Det er sandelig at have Mod. Indsigten er overordentlig vigtig, det er sandt, -- det er godt at kunne tale, og det er godt at kunne skrive; men det er ikke mindre vigtigt, heller mere vigtigt, at have det moralske Mod, at man følger sin Overbevisning uden at se hen til de mulige Følger for en selv. I den Henseende har vi havt altfor mange

135 Exempler paa Svaghed, men ogsaa Gud ske Lov nogle Exempler paa Styrke. En Storthingsmand, en af de bedste Mænd, der har siddet i Thingsalen, nemlig Ole Hammerstad, den bekjendte prægtige Mand fra Thoten, han var ikke bange. Han reiste sig under en Debat om en Pensionssag og sagde: «Jeg stemmer for det høieste Beløb, om jeg saa skal staa her i Salen blottendes aleine». Det var en

140 kjæk Mands Tale. Det var en Mand, som følte med sig selv: vil de gjenvælge mig, saa er det bra, og vil de det ikke, saa er jeg Ole Hammerstad lige godt. Saadan Folk skal man have, som har en saadan moralsk Sikkerhed, at de siger: jeg er den, jeg er, enten man vil vælge mig eller ikke, og ikke saadan, som synker tilbage i sit intet, hvis de ikke bliver gjenvalgte. Jeg tænker endnu paa Ole Hammerstad.

Han kom engang i Jaabækbevægelsens Barndom reisende til en Gaard i sin Hjembygd Thoten. Der skulde være Jaabækmøde, og der var en hel Del Folk samlet, og saa tænkte Hammerstad, at han fik da gaa ind. Da man fik se ham, syntes man, at man maatte bede ham om at være Dirigent, thi man havde megen
150 Respekt for ham. Man bad ham altsaa derom, og han erklærede sig villig. Saa gik han op paa Kathedret og gav Ordet til andre, men selv talte han ikke. En af de tilstedeværende sagde da, at man vilde dog gjerne høre Hammerstads Mening ogsaa. «Min Mening», sagde Hammerstad, «vil I høre den? Ja, jeg kan nok sige min Mening: det er den -- at jeg havde aldrig troet, der var saameget Torsk paa
155 Thoten». Saaledes talte en kjæk Mand.

Ja, den Frihed, man præker om, den er nydelig paa Papiret, men i Virkeligheden er den ikke andet end en Indførelse af Enevoldsmagten under en ny Form, og det er vi vist alle enige om, vi, som her er tilstede, at er det noget vi skal undgaa,
160 saa er det Enevoldsmagten baade i den ene Form og i den anden. Historien har lært os, at man bliver ikke lykkelig under et Enevælde, som det, vi kjendte under Foreningen med Danmark, men alle Tiders Historie lærer os tillige, at Absolutismen ikke er bedre, fordi den er mangelhovedet, ikke er bedre, om den træder frem i Vadmæl, end om den træder frem i Purpur. Det herlige Ord Frihed
165 er sørgelig misbrugt, det er som oftest den værste Ufrihed, som bydes os, idet der er altfor mange, som ved Frihed forstaar Frihed for sig selv og sit Parti, medens de andre skal være deres Tjenere. Det vil jeg sige, at der er ingen, som i Virkeligheden i sit Indre har større Foragt for det Folk, de smigrer, og som i Virkeligheden mindre elsker sit Folk og respekterer det, end netop de, som
170 alleroftest fører Frihedens hellige Navn i Munden. Enhver, som har havt Anledning til at kige en liden Smule bag Kulisserne, vil vide dette, at ingen har mindre Respekt for Folket, end netop Folkesmigeren. Jeg kan erindre et Exempel harpaa fra 1863. Der var dengang paa Thinget en Mand fra Vestlandet, hvem jeg personlig kjendte, og som senere, efter at hans politiske Bane var
175 afsluttet, har betroet mig forskellige Oplevelser. Blandt andet fortalte han, at under Jurylovens Behandling i 1863 -- da den rimeligvis vilde være bleven sanktioneret, hvis Stortinget havde vedtaget den -- modsatte han sig Lovforslaget, ikke egentlig, fordi han havde saameget imod det, men fordi han troede, at Juryen vilde blive for kostbar. Da der skulde votes i Odelstinget,
180 kom en i den Tid meget bekjendt Repræsentant hen til ham og sagde: «Du maa ikke stemme imod Juryen». «Jo», sagde han, «det vil jeg gjøre; den er saa kostbar». «Nei», sagde den anden, «jeg skal sige dig noget: vi skal lægge en Skilling paa Tolden af Sukker og Kaffe, det skjønner ikke Bonden»; de var

185 Bønder begge to! Der er, siger jeg, ingen, som har mindre Agtelse for virkelig Frihed, end de, som alleroftest fører den i Munden, og som søger at vinde Tilhængere ved at fortælle, at nu skal Friheden komme til ret for Alvor at realiseres.

190 Denne Folkefrihed, som der altsaa tales om sent og tidlig, den skal da først og fremst realiseres gennem noget, som man kalder Folkesuverænitet, og dette Ord «Folkesuverænitet» -- Folkets fuldstændige og ubegænsede Magtfuldkommenhed -- det Ord er da netop et Stikord, som prædikes fra Tagene baade i Tide og i Utide. Jeg ved ikke, om det er mine Tilhørere bekendt, 195 hvem der i den nyere Histories Tid først har opfundet Folkesuverænitet? Det er -- Jesuiterne. I det 16de Aarhundrede, da Fyrstemagten var i stærk Opkomst for i det følgende at naa sit Høieste, tog Konger og Fyrster sig i flere Lande ivrig af Reformationens Sag, og Jesuiterne, der altsaa i Regenterne saa sine og og Pavemagtens værste Fiender, opfandt nu denne Lære om Folkesuverænitet 200 for at svække Fyrsterne. Folkesuverænitet vilde være en herlig Ting, ifald ikke Folket var akkurat som alt andet jordisk, forkrænkeligt og forgjængeligt, hvis nemlig ikke Folket var beheftet med den samme Syndighed som hvert enkelt Medlem deraf. Men ligesaavist som enhver af os er en Synder for Gud, ligesaa vist er naturligvis det Samfund, som fremkommer ved, at vi alle lægges sammen 205 til et, ogsaa syndigt. Men det er det, som de, der sent og tidlig raaber paa Folkets Suverænitet, enten har glemt eller ikke vil høre paa; thi det er meget, som man nok husker, men som man ikke vil huske. Men dette, at det samlede Folk er beheftet med den samme Syndighed som det enkelte Individ, netop det er det, som gjør, at den saakaldte Folkesuverænitet ikke er forenelig med noget ordnet 210 Samfund og alene kan existere i saadanne rent uregelmæssige Tider, hvor Stater ligesom sprænges, og hvor Revolutionen indtræder. Folkesuverænitet er egentlig talt uadskillelig fra Revolutionen. Det er netop for at undgaa Folkesuverænitet, at man har Grundlov; thi hvad er en Grundlov? Jo den er netop den Lov, gennem hvilken Folkesuverænitet reguleres og bindes, 215 saaledes at den ikke kan komme til at misbruges. Den Regulering, denne Sikkerhed for Samfundet, som Grundloven byder, er det, man kalder Magtens Fordeling. Det er det, som vi har at holde paa fremfor noget andet, at ifølge den norske Forfatning existerer ikke Suverænitet udelt paa nogen Haand, men er fordelt mellem de to Statsmagter, Kongen og Storthinget, saaledes at ingen af de 220 to Magter kan undvære den anden. Der kan som sagt undertiden i Folkenes Historie indtræde Øieblikke, hvor Forfatningen sprænges, men det er Revolution. Kun i saadanne Øieblikke er Folkesuverænitet saa at sige løs, -- til

andre Tider er den til Samfundets Held, Lykke og Betyggelse bunden. Enhver
225 ved, hvilke Rædsler og Ulykker en Revolution fører med sig; det er netop, fordi
Folkesuveræniteten da er løs, og fordi da omtrent hvadsomhelst kan begaaes i
Folkets Navn. Dersom Folkesuveræniteten stadig skulde være fuldstændig
løssluppen, saa vilde Følgen deraf være, at samvittighedsløse Opviglere vilde faa
den store Mængde med sig til i Folkets Navn at begaa de største
230 Uretfærdigheder; det er overføldigt at sige, at Eiendomssikkerheden og
Retssikkerheden da vilde være i høieste Grad truet; ingen af os skulde da ret
længe være sikker paa sin Eiendom, ja, hvis han vovede at ville forsvare den, paa
sit Liv. Det viser noksom Tilstanden under den franske Revolution. Ja, da var
Folkesuveræniteten løs, og da ved vi, hvad Følgen var: det var Blodsudgydelse og
235 Berøvelse af retmæssig Eiendom over alle Grænser. Derfor er det, at den
saakaldte Folkesuverænitet er bunden i alle gode Grundlove, idet den nemlig er
delt mellem Kongen og Nationalrepræsentationen. At saa er Tilfældet i vor
Grundlov, det er saa tydeligt, som vel ske kan, udtalt i den bekjendte Adresse til
Kong Christian Fredrik, som overræktes ham, da man tilkjendegav ham, at
240 Eidsvoldsforsamlingen havde valgt ham til Norges Konge. Denne Adresse var
undertegnet af Storthingets daværende Præsident, Sverdrup, Vicepræsidenten,
Motzfeldt, og Sekretæren, Christie, men den var gsaa vedtaget enstemmig af
Eidsvoldsmændene, saaledes at den kan betragtes som et Tillæg til Grundloven
og som det af alle Fortolkningsmidler til Grundloven mest paalidelige og
245 autentiske. Netop i denne Adresse ved vi, at det med det tydeligste Ord heder:
«Vi har søgt at fordele Suveræniteten mellem Deres Majestæt og Folkets
Repræsentanter». Derved har Eidsvoldsmændene selv givet en bedre
Fortolkning af sin Grundlovs Principer, end nogen senere har kunnet gjøre det;
der har man det Held, at saavel selve Værket, der skal fortolkes, som
250 Fortolkningen hidrører fra de selvsamme Personer.

Som bekjendt har vi her i vort Land havt i lang Tid rolige, gode Dage, hvori der
vistnok har været Partier -- thi saadanne er der altid i et konstitutionelt Land --,
men hvori, vel at mærke, dog alle Partier vare enige om de store Principer, alle
255 Partier vare enige i dyb Ærbødighed for Grundloven, alle Partier vare enige i
dyb Ærbødighed for Kronen. I den senere Tid derimod -- i hvilken vi har den
tvivlsomme Lykke at leve -- er det kommet derhen, at man søger at drive væk
Ærbødigheden for det, som de ældre af os er opdragne til at hædre over alt. Man
har søgt at udbrede en ganske anden Aand, nemlig den, at de Dele af
260 Grundloven, som passer i ens Kram, hvorved man selv kan opnaa noget, eller
som kan gavne Partiet, de Dele skal man respektere -- Gud bevares! men

derimod de Dele af Grundloven, som man ikke synes om, fordi de ikke ere
 skrevne i Partiets Interesse, men i Fædrelandets Interesse, dem skal man dels se at
 265 stryge ud, dels lade, som de slet ikke staar der. Under disse Omstændigheder er
 det kommet derhen, at den Grundlov, som vore Fædre gav paa Eidsvold, den er
 bleven mishandlet, misbrugt, misfortolket og rent ud skamskjændet af Partiet
 paa mangfoldige Maader. Eidsvoldsgrundloven! -- jeg vil sige dette: hvem af
 gode Borgere føler ikke den dybeste Ærbødighed for den? Hvem ser ikke op til
 270 de 112 Mænd paa Eidsvold med den høieste Respekt og Taknemmelighed og
 Ærbødighed? Det gjør vi alle; men naar vi ser paa den Sag med et historisk Bilk,
 saa ser vi, at ogsaa disse Ting har sine Skrøbeligheder. Den egentlig svage Side
 ved vor Grundlovs Givere, og som Følge deraf ved Grundloven selv, det var, at
 Eidsvoldsmændene, som selv var ædle og gode Mænd, forudsatte, at deres
 275 Efterkommere skulde besjeles af de samme Følelser som de selv, forudsatte, at
 den samme gode Aand, som beherskede Norge i 1814, skulde beherske det i
 kommende Slægter, forudsatte, at den Grundlov, som de havde udarbejdet -- og
 som virkelig har gjort to Menneskealdre lykkelig --, at den skulde bestandig blive
 brugt og fortolket af gode Mennesker. Men det er den Erfaring, man altfor
 280 meget gjør, at Menneskene er ikke gode, de er syndige, den syndige Natur
 kommer altid frem og vil altid blive funden af dem, i hvis Interesse det er at
 finde den; og til alle Tider vil der være dem, som fører sig den til Nytte, og som i
 ulykkelige Tider kommer langt med den.

285 Jeg behøver kun at nævne et af de klareste og tydeligste Exempler paa Misbrug af
 vor Grundlov, nemlig det berygtede Myrmandsvæsen. Dengang da Grundloven
 ved at gjøre Stemmeretsreglerne saadanne, som de er den Dag idag, lagde den
 største Magt i den talrigste Stands, Bondestandens, Hænder, da vil vi vel være
 enige om allesammen, at det var virkelige Bønder, paa hvem man tænkte, og ikke
 290 Vrægebilledet af en Bonde. Grunden til, at der i Grundloven ikke blev indført
 nogen Lavmaalsbestemmelse om en Eiendoms Værdi, for at den skulde give
 Stemmeret, det var simpelthen den, at man dengang ikke havde nogen fælles
 Skyldspecies for hele Landet; man havde ikke dengang som nu Skylddaler og
 Skyldskilling, men en Del af Landet var skyldsat efter Skippund Tunge, end
 295 anden Del efter Huder, en tredie Del efter Løb Smør, en fjerde Del efter Spand,
 en femte Del efter Bog Fisk osv. Da der altsaa var saa mange forskellige
 Skyldspecies, vilde det have være forbundet med stor Vanskelighed og meget
 ubekvemt at indføre nogen Lavmaalsbestemmelse, og derfor gjorde man det
 ikke, uagtet det af Christian Magnus Falsen -- hvem man pleier at kalde
 300 Grundlovens Fader -- var forestlaet, at den mindste Skyld, som gav Stemmeret,

skulde være fem Lispund Tunge; som man ser, var det ikke Meningen at have bare Husmænd. Det blev imidlertid ikke indført af den Grund, at man slog sig til Ro med den Tanke, at Gaardbrugere kunde man uden Fare give Stemmeret, og man tænkte sig ikke, at en hel Mængde Mennesker skulde anmasse sig Navn af Gardsbrugere ved at anskaffe sig en Myrlap, paa hvilken de neppe selv kan dreie sig rundt. Og hvad man allermindst troede, det var, at Bønderne selv skulde række Haand til en saadan Bedrift. Jeg vil sige de Ord, at der bliver ingen Ære i Historien at faa for de norske Bønder, som har paa Storthinget opretholdt Myrmandsvæsenet. De har egentlig gjort Nar af sig selv, de har egentlig fuldstændig vanæret og skjændet den Stand, de selv hører til. En Gaardbruger kan ikke paa bedre Maade forhaane sin egen Stand, end ved at gaa med paa den haartrukne Fortolkning af Grundloven, som gaar derhen, at den, som eier en Myrlap, skal være Gaardbruger, -- det siger jeg; at jeg siger det, har imidlertid lidet at betyde, men det vil blive sagt i Fremtiden af hver den, hvis Mening har nogensomhelst Vegt, og det betyder lidt mere. Jeg vil sige, at de Gaardbrugere, som har rakt sin Haand til Myrmandsvæsenets Udvikling og Opretholdelse, de kommer til at faa i Historien en haard Dom, og de vil have fortjent den.

Der er flere andre Ting, som vilde have været anderledes i Grundloven, hvis man havde kunnet forudse saadanne Ting, som nu er skeet. En af disse Ting er Lagthingets Sammensætning. I den første Tid efter vor Grundlovs Tilblivelse ved vi allesammen at det ansaaes for at være en Ære at komme i Lagthinget. Man gik ud fra, at Lagthinget skulde omslutte i Regelen de ældste, mest modne Repræsentanter og derhos dem, der befandt sig i den anseligste og mest uafhængige Stilling, idet man forudsatte, at det Kammer, som skulde prøve Lovene, maatte bestaa af de mest indsigtfulde og erfarne Mænd. Efterhaanden indtraadte imidlertid heri en Forandring; man begyndte af og til at bruge Lagthinget som et Forvisningssted for Repræsentanter, af hvis Tale man var kjed, idet de forudsattes at kunne gjøre mindre af sig i Lagthinget. Det var imidlertid kun undtagelsesvis, at Folk paa den Maade blev sendt til Sibirien i Lagthinget. Denne Fremgangsmaade var ikke i og for sig bra; men den havde lidet at sige, mod hvad siden er skeet. Jeg behøver blot at minde om, hvorledes Lagthinget, som skulde være en lovgivende Forsamling, i den sidste Tid er blevet sammensat med den ligefremme Hensigt ikke først og fremst at være et lovgivende Kammer, men at være en Domstol, hvis Dom skulde være given paa Forhaand, hvorefter da Følgen er bleven den, at Lagthinget, som vi ved, paa sidste Storthing viste sig, istedetfor at være den forsigtigere Del af Repræsentationen,

at være den radikaleste, saaledes at endog Love af den Grund ikke kunde komme istand. Man kan være ganske rolig for, at for vore Fædre paa Eidsvold stod ikke Muligheden af en saadan Misbrug, hvorved Lagthinget sammensættes af Storthingets Majoritet med den bevidste Hensigt, saaledes som skeet, derved at
345 opnaa et vist Maal, man har sat sig. Eidsvoldsmændene tænkte sig ikke Muligheden af, at deres Efterkommere kunde gjøre sig skyldige i en i den Grad umoralsk Handling.

Jeg har ikke Tid til at gaa ind paa alle de Sager, som hermed kunde bringes paa
350 Bane. Den mest omtalte af dem alle, er den allerede nævnte Strid om det absolute Veto. I Forfatningens første Tid ved vi allesammen, det ansaaes utvivlsomt, at Kongemagten havde Veto i Grundlovssager. Allerede i 1818 paa det andet Storthing oversendtes, som bekjendt, med Georg Sverdrups Underskrift en Beslutning om en Grundlovsforandring til Kongen, idet man
355 udbad sig Hs. Maj. Kongens Sanktion og derved sagtens erkjendte, at han havde Retten. I 1824 ved vi, at det blev udtalt som Storthingets Overbevisning, at Forfatningen hjemlede Kongemagten et absolut Veto. Senere hen har der, som man ved, kunnet være udtalt Tvivl, om Vetoet i Grundlovssager er absolut, eller udsættende; men aldrig har man tidligere villet høre paa saadant, som at Kongen
360 intet Veto skal have, som det i den sidste Tid for Alvor er blevet udtalt. Jeg skal ikke indlade mig paa den lange Vetohistorie, der er blevet fortærsket og udtværet i det uendelige, men bare fremlægge den Sag i et Par Ord paa den Maade, som forekommer mig at være den begribeligste og mest populære. Den nemlig, som nægter Kongen absolut Veto, kan ikke faa gjort det paa anden Maade end ved at
365 tage Grundloven, der som bekjendt bestaar af 112 §er, og skjære den over i 2 Parter, af hvilke den ene omfatter de 111 §er, og den anden Del kun omfatter en §, den allersidste. Ja, hvis man kan udrydde § 112 saaledes af Grundlovens Legeme, at den intet faar med de øvrige §er at bestille, da har Kongen ikke Veto, det er sandt, men saalænge § 112 i Grundloven er en Del af en levende
370 Organisme, ligesom en Finger er en Del af Legemet, saalænge har Kongen absolut Veto. Hvis man nemlig vil gjøre sig den Umage at læse Grundloven, vil man støde paa flere §er, som vilde være aldeles meningsløse, fornuftsstridige, hvis de ikke sammenholdt med § 112, gav Kongen absolut Veto. Man faar læse Grundloven i Sammenhæng og ikke tillade sig at rive enkelte §er ud af den; thi
375 derved kan man faa frem de største Urimeligheder. Førrend vi begyndte dette Møde, havde jeg den Fornøielse at høre paa en Samtale, i hvilken jeg siden kom til at deltage, og hvor jeg til det yderste var enig i, hvad der blev sagt. Der blev sagt, at hvis man skulde tillade sig en saadan vilkaarlig Mishandling af andre

380 Skrifter, andre Bøger eller endelig af den hellige Skrift selv, saa vilde man komme til at faa ud deraf alt, hvad man vilde: og der vilde ikke være den Synd, den Ugudelighed, som man ikke kunde forsvare med Bibelen selv, hvis man skulde tillade sig den samme Frihed i Bibelens Læsning og Fortolkning, som man i et Ordsprog tillægger vor onde Fiende. Ligesom er det naturligvis med
385 Grundloven. Grundloven lider, som alt menneskligt Værk, af menneskelig Skrøbelighed, og den kan derfor misbruges, saasnart der kommer en Slægt, hvis Ledere ikke undser sig for at gjøre det. Overhovedet, ligesom man ikke har Fred længer, end Naboer vil, saaledes kan ingen Grundlov i Verden blive saa god og fuldkommen, at den kan beskytte Landet, naar Folket ikke selv vil bruge den
390 paa rette Maade, ikke læse den, ikke forstaa den, som det skulde. Ligesaa vist som intet Menneske kan frelses mod sin Villie, saaledes kan heller ikke noget Folk blive jordisk lykkeligt mod sin Villie, naar de ikke vil Midlerne til det rette; man kan ikke opnaa Maalet, naar det ikke vil de rette Midler, -- det maa man vel erindre.

395

Hvad der i uhyre Grad vanskeliggjør en Tilbagevenden til roligere og lykkeligere Tilstande, i hvilke Sandheden kunde komme til at blive mere end Løgnen, det er, at der er mange, og for hvert Aar bliver flere og flere, som lever af det, som ikke er sandt, hvis personlige Fordel er sammenknyttet med den Politik, som
400 ikke er af det sande, ikke er af det gode. Jeg vil nævne Ondet med dets rette Navn: det er det, vi ved, man kalder Levebrødspolitik. Den er et Onde saa stort og farligt som saa. Naar det er kommet derhen, at der er en større Del Mennesker, som ved Politiken er kommen i Besiddelse af visse Poster, visse Stillinger, i det hele taget en vis Indskydelse i Samfundet, saa bliver det for de
405 Folk et Livsspørgsmaal at opretholde den Politik, hvorefter deres Vedbliven i Posterne er afhængig. Og det er ikke alene dem, som allerede er i Besiddelse af Magt, Anseelse eller Pengeindtægt og Fordel, i hvis Interesse dette er; det er ogsaa i de manges Interesse, som aspirerer til at blive de nuværende Indehaveres Eftermænd i de Poster, som den nuværende Venstremajoritet har at bortgive
410 eller besætte, ligesom man undertiden kan se, at naar mange vil ind paa et Sted, saa stiller de sig i Quene, de trænger sig frem, thi for hver en, som slipper ind, bliver der en Plads ledig, og for de udenforstaaende voxer og voxer Haabet om, at de ogsaa skal komme ind. Den Politik, som for Øieblikket sønderslider vort Land, vilde langt fra være saa farlig, som den er, hvis der ikke som sagt var saa
415 umaadelig mange, som levede af den, eller som haabede at komme til at leve af den. Der har i Historien været mange Perioder, hvor saadant noget har fundet Sted. Det er ikke tvivlsomt, at der under de gamle Borgerkrige, som sønderrev

Samfundene i Norge og andre Steder, var en hel Del Mennesker, som saa sin
420 Fordel ved Plyndring og Rov osv., og som skjønte, at naar der blev Ro og Fred i
Landet, vilde deres Udsigter blive betydelig forminskede; hvad skulde de da tage
sig for? Det var Folk, som ikke laa for fredeligt, dagstødt Arbeide. Jeg husker, at
jeg paa et tidligere Folkemøde engang sagde, at Trediveaarskrigen ikke vilde have
varet i trediv Aar, hvis der ikke havde været altfor mange, som levede af den.
425 Denne Ytring blev i nogle Blades Referat forvrænget derhen, at det var
Kongerne, som drog Krigen i Langdrag. Nei, det var ikke dem, men det var
deres Krigsfolk, hvervede Folk, som, saalænge Krigen gik paa, kunde plyndre saa
meget, de vilde, og som begreb, at naar Krigen var endt, og fredelige Tilstande
vendte tilbage, vilde deres Indtægter hverken blive saa rigelige eller saa let kunne
430 erhverves. Og enten der er Strid i et Folk med blanke Vaaben eller gennem
Aviser og Foredrag og Agitation, saa er det saa, at saa snart der er kommet en
tilstrækkelig Stok, som har sit Levebrød derved, saa bliver det vanskeligere og
vanskeligere at faa en Ende derpaa; thi de Karle er ikke at spøge med. Jeg maa
tænke paa det bekjendte Skuespil «De Unges Forbund»; der er der en
435 Bogtrykker, som udgiver en slet Avis, og den Bogtrykker siger, at han bliver som
en Løve, hvis man vil tage Madbiden fra ham. Altsaa, der er en hel Del
Mennesker, som lever af det nuværende Venstrepartiets Pluralitet, og som vil
være solgte, ifald denne Pluralitet bliver borte, idet de da ikke vil blive gjenvalgte
til Storthingsmænd eller Statsrevisorer osv. og ikke vil kunne gjøre Regning paa
440 dit og dat, som altid falder af.

Disse Ting, som jeg her har omtalt, regner jeg allesammen hørende med til det,
som man kalder den politiske Situation, hvad der ellers er et meget tøjeligt
Udtryk, i hvilket man kan lægge ind ganske overordentlig meget. Dette Emne er
445 imidlertid ikke paa meget langt nær udtømt, jeg kunde tale om det i timesvis;
men jeg vil endnu kun nævne nogle Ting, idet jeg haaber, at senere Talere vil
fortsætte og supplere, hvad jeg har sagt. For det første er det den meget sørgelige
Ting, at det virkelig er kommet saa vidt hos os, at Folk ikke har undseet sig for at
sige noget saa usandt, som at Politik og Kristendom ikke have noget med
450 hinanden at gjøre. Jo, Kristendommen har med alt at gjøre. Enten maa man helt
ud og aabent bryde med sin Tro -- og det vil jeg haabe, ingen her vil gjøre -- eller
ogsaa maa man sige, at Religionen maa være det, der behersker os i stort som i
smaat; ellers kunde man først undtage en Ting, nemlig Politiken fra det
Omraade, paa hvilket Tro og Kristendom skulde beherske os, og saa derefter
455 med samme Grund undtage hvilkensomhelst anden. Jeg indser ikke, hvorfor
ikke f. Ex. vor daglige Handel og Vandel, vort Kjøbmandskab, vore Forretninger

fuldkommen lige saa godt skulde kunne undtages fra at staa under Religionens Herredømme, som Politiken, og jeg tror, at ingen saa let vil kunne svare mig paa
460 det. Men Ulykken er, at Folk bider paa og siger, at Politiken er noget for sig. Men det er ikke sandt, uagtet rigtignok mange er saa vankundige og begrebsforvirrede, at de indbilder sig, at de kan indrette en aparte og egen Moral for sin Politik. Der er en hel Mængde Mennesker, som tror, at «politisk» er omtrent det samme som «polidsk», og at man i Politiken har Lov til at tænke
465 som en Hestebytter, idet man ved en Politikus tænker sig en Mand, hvis Hovedhensigt det er at narre sine Medmennesker; man siger om en Handling, at det er Politik og man forstaar derved, at den gaar ud paa at narre Folk.

Det Opraab til den troende Del af vort Lands Befolkning, som er udgaaet under
470 Ledelse af vore bedste Mænd, særlig Professor Johnson, det er sandelig et Opraab i rette Tid, og det er til det, vi maa sætte vort Haab; thi dersom den kristne Kjerne i vort Folk ikke er stærk nok til at kunne redde vort Samfund, saa er intet istand til at redde det; -- som Herren selv har sagt: hans troende skal være Jordens Salt. Derfor er dette Opraab ogsaa Radikalerne som Salt i Saaret; det
475 svider frygtelig. Ved Synet af de Skrifter, der uddeles fra den Kreds -- disse saakaldte Opraabsskrifter -- bliver Radikalerne omtrent saa tilmode, som efter de gamle Folkeeventyr Jutulerne engang blev, naar de hørte Kirkeklokkerne ringe; de kaster Stene efter dem, som Jutulerne kastede Stene efter Kirkerne. De føle sig nemlig trufne, de føler, at de her staar overfor sine stærkeste Fiender, og
480 intet kan derfor mere bringe dem i Harnisk, end disse Skrifter. Hvad er det da for et Stikord, de bruger? -- thi Stikordene maa vi huske paa. Jeg siger: vogter Eder for Stikordene! det er netop Stikordene, Tidens falske Profeter bruger. Hvad er det for et Stikord, de bruger mod Opraaberne? Jo, man søger -- som jeg ogsaa har hørt i Sommer paa et af de mange Folkemøder, hvori jeg har deltaget --
485 at redde sig fra det ved at sige, at det er uforeneligt med den kristelige Fordragelighed -- læg vel Mærke til det Stikord -- at optræde mod Venstre, og at ville paavise, at Venstres Politik staar i Strid med Kristendommen. Ja, det vilde jo være overordentlig bekvemt, hvis man kunde afparere, bortvise enhver Advarsel, som gives i Kristendommens hellige Navn, med det, at
490 Kristendommen værsgo skulde være fordragelig! Enhver Synder vilde have Ret til at sige: hvorfor kommer du og lader mig høre noget for min Synd? du skal være fordragelig, du skal ikke dømme, du skal være mild og fredsommelig, du skal være human, elskværdig. Ja, det vilde være en overordentlig prægtig Maade at slippe fra det paa. Det vilde være som naar man havde stjaalet at kunne sige:
495 nei, tal ikke til mig om det, -- er det Fordragelighed, er det Elskværdighed, er det

Humanitet at sætte mig under Tiltale for det? er det snille, pene Folk, som gjør det? den kristelige Fordragelighed maa da vel fordrage alt. Det er Konsekvensen, hvis man vil forfølge en saadan Tankegang; men den lader sig ikke forfølge af
500 den Grund, at det ikke er nogen Tanke, men kun er en Frase, et hult Stikord, blot skikket til at narre Folk, som ikke kan tænke langt, og som derfor lader sig narre. Om det skulde være mit sidste Ord i denne Verden, skulde det være det: vær forsigtig med Stikordene! Naar nogen kommer og byder dig fagre Stikord, som Venstrepartiet gjør saa tro ikke strax, men prøv det først, undersøg
505 Stikordene og kan du ikke undersøge dem selv, saa gaa til andre, som kan det; ligesom en, der har Guld, lader det prøve, naar han ikke er vis paa, at det er Guld. -- Det nytter ikke med den Frase om Fordrageligheden; nei tvertimod, er der noget, som er Kristenpligt, da er det ikke at fordrage -- d. v. s. opelske -- Synden, men at arbeide mod den; det er nok det, som er Sagen.

510 En anden Ting, jeg ogsaa vil nævne, det er dette: Hvordan skal man bære sig ad, naar man ikke netop vil tiltro sig selv at forstaa alle vanskelige Spørgsmaal? De politiske Spørgsmaal er ikke altid de letteste, og det er ingen Skam at sige til sig selv: dette er et Emne, jeg ikke har sat mig ind i. Den Mand, som forstaa og ved
515 noget, skammer sig mindst ved at sige: dette forstaa jeg ikke; men den, som lidet ved, men alligevel vil snakke med om alt, han vil ogsaa vide noget om alt, og han vil fremfor alt i Verden undgaa, at nogen skal tro, han ikke ved alt. Sæt nu, der er en ærlig Mand, som siger til sig selv: mange politiske Spørgsmaal i Samtiden er jeg ikke Mand for at raade, jeg maatte da bl. a. have mere Tid, jeg maatte have
520 Anledning til at læse og undersøge og til at konferere med andre, -- sæt en saadan Mand alligevel kan vælge, skal han da holde sig tilbage fra at vælge? Nei, da skal han bruge et Middel, som jeg tror, er ganske probat. Naar man nemlig nævner ham en Kandidat, man vil have valgt enten til et kommunalt eller til et politisk Hverv, saa skal han spørge sig selv: hvis det nu gjaldt min egen private Velfærd,
525 vilde jeg da lægge den i den Mands Hænder? Det er et overordentlig godt Prøvemiddel. Naar en mand er mig foreslaaet til som Valgmand paa mine og mine Sambygdingers Vegne at være med at udse Medlemmer til Stortinget, saa vil jeg, førend jeg giver ham min Stemme spørge mig selv: vilde jeg betro den Mand at handle paa mine Vegne, hvor det gjaldt min egen Formue, min Velfærd
530 og min Ære? -- Jeg vil sige det, at der er en stor Mængde af dem, som rundt om i Bygderne faar Tillidshcerv paa det Offentliges Vegne, som man vilde betænke sig paa at give Tillid, hvis det gjaldt ens egne personlige, private Interesser. Det er noget, jeg vil ønske, man vil erindre og tænke over: den, som ikke er værdig til den private Tillid, er heller ikke værdig til den offentlige, medens det derimod

altid er meget sandsynligt, at den, som er værdig til privat Tillid, ogsaa er værdig til offentlig.

Ja, vi staar altsaa nu i en Situation, som er overordentlig vanskelig, overordentlig
540 sørgelig og ulykkelig. Det blev for tre Aar siden sagt mundligt og siden skriftligt
i «Verdens Gang» af Bjørnson, at naar Aaret 1883 kom, saa skulde Løsningen
komme paa alle Vanskeligheder, saa skulde man faa et Middel, som skulde
tilveiebringe paa engang det, man stundede efter, nemlig en Ende paa den
politiske Konflikt. Det var da Rigsretten. Bjørnsonimellem kommen i Skade for
545 at sige Ting, som ikke er slaaet rigtig til; vi er nu komne langt ind i Aaret 1883,
men jeg tror ikke, at den politiske Strid er bleven mindre ved Rigsretten, snarere
større. Imidlertid, vi har faaet Rigsret. Jeg vil ikke indlade mig paa at holde noget
Foredrag over den -- den har sysselsat alle Mennesker paa en saadan Maade, at
jeg neppe ved noget nyt at sige om den --, og jeg vil heller ikke indlade mig paa
550 nogen Spaadom i det enkelte, men hvad jeg vil sige, det er det, at jeg tror, at flere
af Partiets Ledere dog nok dengang, da Rigsretten endelig skulde besluttes,
begreb, at det var overordentlig tvivlsomt, om den tilsidst vilde blive til Partiets
Fordel, eller om den ikke snarere kunde komme til at aabne Øinene paa
saamange, at Venstre kunde komme i Minoritet. Anderledes kan man ikke
555 fortolke en Udtalelse, som findes i «Verdens Gang» kort Tid før den 9de Juni.
Det er atter Bjørnson, som er ude. Han skriver i Mai Maaned 1880, at dersom
ikke Sverdrup er istand til at drive Rigsretten igjennem, saa kan han -- som
Bjørnson siger -- nedlægge sit Mandat, d. v. s. oversat: trække sig tilbage fra det
politiske Liv; dette indeholder altsaa en ligefrem Trusel til Sverdrup fra
560 Bjørnson. Tingen er den, at netop en Del af Lederne havde overordentlig
vanskeligt for at gaa paa Rigsret, bl. a. derved, at de Ting, for hvilke Regjeringen
skulde sættes under Tiltale, for en stor Del var Meninger, som de selv havde havt
og udtalt. Det er bevisligt, at Sverdrup tidligere paa den mest bindende Maade
har udtalt sig for Vetoet; det er ogsaa bekjendt, at den anden
565 Storthingspræsident, Rektor Steen, har ganske kort før den 9de Juni i
paalidelige Mænds Overvær udtalt sig for et Veto, endogsaa for et absolut,
hvilket er offentliggjort under en troværdig Mands, Sørenskrivere Blackstads,
Haand.¹ Saadan er det. Det er et stivt Stykke at sætte Folk under Tiltale, fordi de
har en Mening, som man nylig selv har havt; det er noget stærkt, om jeg, hvis jeg
570 nu har en Mening og forandrer den til næste Aar, vil have den tiltalt som
Forbryder, der fremdeles har den samme Mening. Overhovedet, at det ene Parti
sætter sig til Doms over det andet Parti, er en himmelraabende Uretfærdighed,
at Dommere udvælges i den bestemte Hensigt at fælde en paa Forhaand opgjort

575 Dom, det er oprørende, og at en Sag udsættes i 3 Aar, fordi man mener da at have Dommere, der er mere villige til at dømme i en bestemt Retning, det er ogsaa oprørende, og det, som er uretfærdigt og urigtigt, det er altid af den Beskaffenhed, at det tilsidst kommer til at aabne Folks Øine for den sande Tilstand.

580

Derfor er det visselig Sandheden, jeg her siger: at Lederne meget ønskede, at de havde kunnet undgaa Rigsret. Det undslap ogsaa Bjørnson paa Mødet i Øier i 1881, at det var bedrøveligt og beklageligt, at man maatte gribe til Rigsret for at faa fjernet Regjeringen, for at andre kunde komme til at indtage dens Plads. Det
585 er visselig saa, at Faren har været temmelig indlysende, og at derfor vistnok Venstres Ledere i sit Hjerte meget ønskede at kunne undgaa dette. Men der gives Tilfælde i Livet, hvor en Ting ikke kan undgaaes, fordi Forberedelserne er saaledes trufne, at man ikke er istand til at tage Skridtet tilbage uden med det samme at erklære sig overvunden. Venstrepartiets Forhold til Rigsretten kan
590 maaske anskueliggjøres saaledes: I Amerika, ved vi, vandrer der paa Prærierne store Skarer af Bøfler, der i store Tog bevæger sig henover disse. De tror, Prærien er uendelig, og den ene Bøffel trykker paa den anden, og Toget kommer hen over Sletten. Men Sletten er ikke uendelig, og naar de kommer lidt længere fram, saa er der en frygtelig Afgrund. De Bøfler, som kommer nærmest til Afgrunden,
595 de vil naturligvis ikke ud i den, men de, som kommer bagefter, ser den ikke. De trykker paa og trykker paa, og saa maa de forreste ud, enten de vil eller ikke. Det Billede tror jeg, naar det kommer til Stykket, ikke er saa ueffent endda af den Grund, at jeg tror, det saa temmelig skildrer Sandheden.

600 Den Situation, hvori vi nu er, er kritisk og farlig. Om nogle Aar, naar Begivenhederne har udviklet sig, vil man muligens sige, at en Revolution maaske allerede nu er begyndt, maaske gennem Rigsretsamlægget, maaske allerede gennem Niendejunibeslutningen. Thi 9de Juni-Sagen og Rigsretsaktionen er begge revolutionære Handlinger, det kan ikke nægtes. Hvad den nærmeste
605 Fremtid vil bringe, det ved ikke jeg, og det ved ikke nogen dødelig. Faren kan være større, end nogen af os aner. Vi ved allesammen, at naar man ror paa en Elv, kan man indbilde sig at sidde roligt og hyggeligt, idet man ikke ser, at der nedenfor lurder en Fos, maaske et godt Stykke borte, men dog saa, at Fossen allerede begynder at drage og suge paa det Sted, hvor man befinder sig. I den
610 bedste Stemning og uden at ane nogen Fare kan man drive saa langt ned, at Fossen drager med en saa uimodstaaelig Magt, at den bedste Rorskarl ikke længer er istand til at redde Baaden. Om vort Folk i dette Øieblik befinder sig i

615 denne Situation, det kan jeg ikke sige, men at det muligens saa er, og at der er
Tegn, som tyder derpaa, det har jeg Lov til at sige.

¹ Se nu den i Rigsretten foregaaede Vidnesførsel.

620

Kilde

Professor Ludvig Daaes Tale ved Folkemødet i Ramnæs. Trykt i Mallingske Bogtrykkeri, Christiania.

625

Emner

Folkemøde, Veto

URI

<https://www.virksommeord.no/tale/tyranni-i-frihedens-navn>

630

635

640

645

650